
Stipe TADIĆ

FRA DIDAK
BUNTIĆ – KARIZMA
I/ILI INSTITUCIJA?!

Fra Didak Buntić, “hercegovački Mojsije”, nedvojbeno je bio jedna od ključnih osoba u najtežim prilikama u povijesti Hercegovine prvih desetljeća XX. st. Ključne osobe koje se kao vođe pojavljuju u dramatičnim povijesnim previranjima, kriznim i prijelomnim društvenim uvjetima jednoga naroda, socioreligijskim i religiološkijskim rječnikom nazivamo transformacijskim vođama, karizmaticima¹ ili prorocima.² Takve se osobe javljaju u turbulentnim i nemirnim vremenima, a odlikuju se prevratničkom snagom, radikalnim obratom, dubokom pronicavošću, istinskim suosjećanjem s narodom i novim rješenjima teških društvenih i prirodnih okolnosti u kojima se nalaze.

Sa socioreligijskoga stajališta ‘karizma’ je istinska donositeljica novoga u uobičajeno svakodnevno, rutinsko društveno zbivanje. Ona je *duhovna snaga*, iznimna pojava, nadnaravni, poseban osobni *dar* pojedincu, koji svojom (karizmatском) obdarenošću može promijeniti tijek dotadašnjeg društvenog zbivanja i okrenuti ta zbivanja

1 *Karizma* (χάρισμα: nezasluženi dar) – nadnaravna sposobnost koju je pojedincu, prema vjerovanju zajednice, dao Bog. U SZ karizme su imali veliki suci, kraljevi i proroci. U NZ karizma razumijeva milosne darove i *darove Duha Svetoga* za služenje zajednici (1 Kor 12-14). Kroz cijelu kršćansku povijest djelovale su velike karizmatске osobe (ponajprije osnivači crkvenih redova), od sv. Antuna Pustinjaka i Benedikta, preko Franje Asiškoga i Dominika do Majke Tereze i Chiare Lubich.

2 “*Prorok* (lat. propheta, grč. προφήτης, hebr. nābi’, arap. nabi), 1. U monoteističkim objavljenim religijama, onaj preko kojega se zbiva objava, univerzalna poruka osobnoga i i transcendentnoga Boga. Pritom nije riječ o pukom prikazivanju budućnosti već o nadahnutu priopćenju temeljnih dogmatskih, bogoštovnih i moralnih načela. ... U kršćanstvu prorokom se naziva i crkveni reformator koji daje oštru kritiku sadašnjega stanja u Crkvi i društvu u ime radikalnih evanđeoskih načela (Franjo Asiški, M. Luther). U *islamu* p. je Božji – poslanik, koji može biti – resul – nabi. Muhamed je prema islamskom učenju konačni i posljednji Božji poslanik. 2. U religiologiji, tip objavitelja svetoga ili božanskoga, za razliku od – mudraca u religijama gnostičkoga i kozmičkoga tipa.” *Opći religijski leksikon*, Zagreb, Leksikografski zavod *Miroslav Krleža*, 426, 761.

drugim smjerom, novim rješenjima, transformirati ustaljene oblike ponašanja, snažno emocionalno djelovati na (subordinirane) pripadnike, mobilizirati ostale pripadnike društvene zajednice u traženju novih putova, stvoriti velik broj istomišljenika, poistovjetiti se sa sljedbenicima, njihovim potrebama u traganju za izlazom iz bezizlaza teških, dramatičnih i katastrofičnih društvenih okolnosti.

U prethodnim su natuknicama već orisana dva temeljna obilježja ili dvije osnovne dimenzije karizme: njezino socijetalno-društveno okružje u kojemu se (obično) pojavljuje, tj. njezina “horizontalna” (“objektivna”) dimenzija te osobna, individualna (“vertikalna”) dimenzija, koja je vezana uz iznimne, nadnaravne kvalitete ili osobine subjekta, odnosno osobe koja je nositeljica tih iznimnih osobina.

Njezina je, uvjetno kazano, “vertikalna” dimenzija, dakle, uvijek vezana uz određenu osobu, pojedinca i njegove osobne iznimne darove, kvalitete i sposobnosti. Karizma je *uvijek osobni, individualni dar pojedincu*, tj. iznimna sposobnost i kakvoća osobe, pojedinca, a ne snaga ili moć institucije koju on predstavlja ili pak službe koju taj pojedinac u određenoj ustanovi obnaša ili vrši. “Horizontalna” pak dimenzija karizme jesu sociokulturni i društveni (objektivni) uvjeti u kojima se ona javlja i djeluje. To su pak obično teška i krizna vremena, dramatične društvene okolnosti i katastrofične društvene (ne)prilike.

Temeljna sociološka i teološka obilježja karizme

Pojam karizme i njezina značenja u sociokulturnom i povijesnom značenju u društvene znanosti uveo je jedan od očeva sociološke discipline i jedan od njezinih temeljnih stupova na kojima počiva društvena teorija, M. Weber. On kategorijom karizme označuje sve ono iznimno, posebno, ono što nije u redovitom tijeku uobičajenih, svagdašnjih, rutinskih događanja (*ausseralltäglich*).³ Kariz-

3 U okviru Weberove teorije ‘karizma’ ponajprije znači iznimne, nadnaravne, osobne sposobnosti vođe kojega drugi slijede zbog tih nesvakidašnjih, osobitih sposobnosti. Osobne, nadnaravne sposobnosti vođe, koje mu sljedbenici pripisuju, stalno su na kušnji i sljedbenici idu za njim samo dotle dok on te sposobnosti potvrđuje i demonstrira praktičnim dokazima. S druge pak strane karizma može biti i funkcionalna karizma, odnosno karizma službe – *Amtscharisma*. Ako se uopće radi o karizmi, onda bi se moglo reći da se kod karizme službe radi o “karizmi iz druge ruke”. Karizma u tom smislu nije uopće vezana uz iznimne, nadnaravne sposobnosti vođe, odnosno uz osobu nego uz (hijerarhijsku, institucionalnu) službu. U ovom drugom tipu karizme “iznimne vrijednosti” osobi dolaze posredno, od institucije, a karizma nije vezana uz osobu nego uz službu koju dotična osoba u instituciji, i u ime institucije, obnaša.

ma je doista prava rijetkost, nesvakidašnjost i besprimjerna hrabrost u teškim, dramatičnim i katastrofičnim društvenim okolnostima u vremenima nesnalaženja, previranja i nesigurnosti.

Karizmatik je, pak, osoba koja posjeduje nadnaravni dar za vođenje zajednice ili naroda u izrazito teškim prilikama. On je “naravni”, “prirodni”, “rođeni” vođa u društvenom previranju i u turbulentnu vremenu. Sama riječ *karizma* znači besplatni, nezasluženi, dragovoljni dar, osobite nadnaravne sposobnosti, koje, prema vjerovanju zajednice, pojedinac ima, posjeduje, te je, zahvaljujući njima, spreman preuzeti vodstvo. Zajednica ga upravo i bira ili joj se on nametne za vođu na temelju tog (općeg) vjerovanja kako dotična osoba posjeduje izvanredne darove, kvalitete i sposobnosti. Pritom može biti irelevantno, kaže Weber, posjeduje li dotična osoba doista te kvalitete. Važno je, naime, da osobe koje ju slijede, njoj subordinirane osobe, *vjeruju* kako dotična osoba te kvalitete uistinu ima. Bitno je dakle *povjerenje*, tj. *vjerovanje* onih koji ga slijede da on te kvalitete doista i posjeduje. Iz toga proizlazi da je, sa sociološkog zrenika gledano, karizmatički tip vođenja ili vlasti – premda (do)nositelj kvalitativnih i revolucionarnih društvenih pomaka i silne mobilizacije (emocionalne) kolektivne energije – nestabilan i krhak, a karizmatički vođa trajno na kušnji. Naime, on mora svoje iznimne (nadaravne) sposobnosti u nestabilnim i teškim okolnostima trajno, ili barem s vremena na vrijeme, dokazivati.

U Novo Zavjetu (odnosno teološkom govoru) riječ karizma označuje *milosni, nezasluženi Božji dar* dan pojedincu za služenje u zajednici, odnosno na opću korist i izgradnju zajednice. Karizma u teološkom govoru znači određenu, konkretnu službu (dar!), koju Bog daje pojedincu za opću korist, i to ponajprije za *izgradnju*, a tek potom i za *vođenje* zajednice. Naglasak je dakle na *izgradnji*, odnosno *služenju* zajednici, a ne na *vodstvu* u zajednici ili pak vladanju (nad) zajednicom. Svatko u zajednici, naime, vrši određenu službu za dobrobit i na izgradnju cijele zajednice. “Svatko ima od Boga svoj posebni dar, jedan ovakav, drugi onakav” (usp. 1 *Kor* 12, 7). “Svakomu se daje *objava Duha na opću korist*” (*Rim* 12, 4; *Ef* 4, 7). U pavlovskome značenju, dakle, svaki je vjernik, odnosno krštenik – karizmatik, tj. obdarenik milosnim, nezaslužnim, besplatnim, nadnaravnim darovima Božjim, kojima svojim životom u zajednici služi na opću korist i izgradnju cjelovite vjerničke zajednice i svih njezinih pripadnika. Ona je dakle Božji *poziv (missio!)* čovjeku i besplatni dar, tj. sposobnost koju mu Bog daje da bi taj poziv, poslanje, mogao i realizirati. Realnost karizme nešto je što spada u područje slobode

djelovanja Duha, stvaralaštva, nekonvencionalnoga, novoga, nepredvidljivoga, izvornoga...

Nakon izvorne novosti, snažnog oduševljenja i kolektivnog zanosa, poglavito pak nakon smrti nositelja karizme, odnosno karizmatškoga vođe, obično nastupa “strukturiranje”, “rutiniziranje”, “institucionaliziranje” i birokratiziranje karizmatškog djelovanja, te ono postaje rutinsko, uobičajeno, svakodnevno.

Budući, pak, da je karizma *nadnaravni dar*, ona je po sebi i na izravan način “imuna” na znanstveno istraživanje, u strogom smislu riječi izravno je nedostupna znanstvenom (sociološkom!) istraživanju. Ne može se podvrgnuti (znanstvenom) eksperimentu u kojemu bi određeni uzrok neprevarljivo proizveo određenu posljedicu. Ona se, kao nadnaravni dar, pojavljuje i(li) gubi. Pojavljuje se u osobnim svjedočenjima života, ali uvijek ostaje zatvorena određenim subjektivnim kvalitetama i interpretacijama.

Karizma je kao prevratnička snaga, radikalni obrat i transformirajuća energija. Prema mišljenju najpoznatijeg autora koji je kategoriju karizme i uveo u društvenu znanost, Maxa Webera, ona se paradigmatički očituje kod društvenih vođa, i to na tri vrlo važna društvena područja. Na planu društvenog, javnog (političkog) djelovanja kod *demagoga*, na vojnom planu kod *vojskovođe*, a na religijskom planu kod *proroka*.⁴ Samorazumljivo je pak da u konkretnoj društvenoj realnosti nema ovako strogo i održito (p)odijeljenih tipova vodstva. Oni “postoje” samo kao nepostojeći, “idealni tipovi”, ali ne u etičkome smislu, nego kao (metodološke) misaone konstrukcije.

U ovome radu zanima nas poglavito osoba i djelo fra Didaka Buntića, odnosno, točnije kazano, njegovo providonosno-karizmatičko nadahnuće, njegov cjeloviti život i rad, ne samo njegov svećeničko-redovnički (“institucionaliziran”) život. Ponajprije, njegove osobne kvalitete i vrline, osobna *karizma*, prosvjetiteljsko-vizionarski rad i javno-političko djelovanje, dakle – njegov *poziv i poslanje* u najtežim povijesnim i društvenim okolnostima u Hercegovini. Naime, njegov cjelokupan život i rad prožet je vjerničkim nadahnućem, a svoj osobni *poziv i poslanje* realizirao je franjevačkom samozatajnošću i zauzetim kršćanskim *služenjem najpotrebnijima i općem dobru naroda*.

Njegov humanitarno-karitativni rad, zauzimanje za siromahe, djecu i narod, njegov prosvjetiteljsko-pedagoški

4 M. Weber ovu podjelu čini metodoloških razloga radi, stvarajući svoje idealne tipove, odnosno nepostojeće misaone konstrukte, kako bi se vidjelo koliko određeni društveni realiteti stvarno odstupaju od tih idealnih (inegzistentnih) tipova. (M. Weber, *Gesammelte Aufsätze zur Religionssoziologie*, sv. I, Tübingen, 1920., str. 15-25.)

rad, javno-političko djelovanje kao i graditeljsko-poljodjelska aktivnost, nose u sebi ne samo traženje novih rješenja u vrlo teškim društvenim okolnostima nego i originalan pečat iznimnih osobnih kvaliteta i nadarenosti. Kada je riječ o životu i radu, osobi i djelu fra Didaka Buntića, onda je ponajprije riječ o karizmatskom tipu vodstva i osobnog proročkog djelovanja što ga je, u svome relativno kratkotrajnom životnom hodu, duboko utisnuo u svaki posao koji je za dobrobit hercegovačkog puka i sirotinje predano izvršavao.

Ovakav pristup želi izbjeći ono što “uvijek zanemaruje što bitno određuje ulogu i veličinu čovjeka a iznosi samo zbir događaja, što redovito dovodi do toga da se vide i ocjenjuju posljedice a uzroci i izvori ostaju nepoznati”.⁵ A uzroci leže ponajprije u fra Didakovoj osobi, njegovoj dubokoj vjerničkoj ukorijenjenosti, *poslanju služenja* svome narodu, u osobnoj hrabrosti i samozatajnosti te u očinskoj i franjevačkoj skrbi za opće dobro ispaćenog hercegovačkog puka.

Premda u svojoj samozatajnosti nije volio isticati svoje ime i svoje osobne zasluge, kao čovjeku koji slijedi vlastito poslanje bilo mu je ponajprije stalo do općeg dobra, u svemu što je napravio neizbrisivo je ostavio (i) svoj osobni (proročki) potpis. Ono što je fra Marijan Zubac zapisao za velebno fra Didakovo djelo – širokobriješku baziliku, na određen način vrijedi za čitav fra Didakov život i sve što je u njemu napravio: “Nije na njoj ostavio svoje ime urezano, ali je na cijeloj zgradi ostavio otisak svoje ličnosti.”⁶

Koliko je fra Didaku u (proročkoj) samozatajnosti bilo stalo do općeg dobra, poboljšanja društvenih uvjeta i situacije u Hercegovini a ne do osobnog isticanja, zorno govori i njegov postupak nakon što je Đuro Džamonja u “Hrvatskoj obrani” pod svojim imenom objavio fra Didakov članak o tome kako vlast otkupljuje duhan u Hercegovini po najnižim cijenama u cijeloj zemlji. Fra Didak piše svomu prijatelju Ivi Dobržanskomu: “Kad je već iznio Džamonja pod svojim imenom, neka mu i bude. Kako sam Vam već i kazao, meni nije do imena, do slave, do kakva žurnalističkog ugleda, nego jedino do opće koristi, do djela...Pravo donekle imate, što se obarate na ‘reklamu, taštinu, captaciju aerae popularis’ (traženje popularnosti), ali ja opet kažem u našoj neprilici i nevolji: ne pazim ja,

5 D. Čorić, Fra Didak Buntić – dobrotvor Hercegovine, u: D. Čorić (ur.), Fra Didak Buntić. Spomenica o 60. obljetnici spasavanja gladne djece iz Hercegovine, KS/Provincijalat Herc. franj. prov. Zagreb – Mostar 1978., 9-19, str. 10.

6 Cit. prema: Fra A. Nikić, Širokobriješka crkva – pjesma od kamena, u: D. Čorić (ur.), nav. dj., str. 62.

iz kakve tko svrhe radi; samo neka radi i neka ide *u opću korist*, pa makar se on do nebesa uzdigao, ja bih mu drage volje skale držao”.⁷

Temeljna obilježja karizmatiskog poslanja, proročkoga djelovanja na socio-religijskom planu osobne vrline karizmatika jesu *odvažnost (hrabrost!), kritičnost (istinoljubivost!) i djelovanje za opće dobro*, odnosno *altruizam*. Fra Didak Buntić za svoga relativno kratkoga života ove je vrline iskazivao u vrlo visokom stupnju.

Fra Didak Buntić bio je, prema iskazima svih njegovih suvremenika i učenika, vrlo talentirana, sposobna, hrabra i nadarena osoba. Svojim fizičkim izgledom, kako ističu njegovi suvremenici,⁸ bio je vrlo elegantan i privlačan čovjek. Niti njegova vanjština niti njegove duhovne kvalitete, osobna nadarenost i hrabrost, međutim, nisu bile samodopadno ili oholo isticanje vlastitih sposobnosti ili vladanja drugima, nego su u potpunosti bile usmjerene općem dobru naroda, služenju bližnjima, najpotrebnijima i glađu ugroženim osobama. U toj brizi za opće dobro, nesebičnom služenju bližnjima, pomaganju potrebnima, urođenoj hrabrosti i odlučnosti, očituju se (proročke) vrline i sposobnosti karizmatiskog vođe naroda. Pridoda li se tome i *svijest o vlastitome poslanju* da se u teškim društvenim okolnostima služi bližnjima, odnosno gladnoj djeci i napaćenom narodu, što je kod fra Didaka bio slučaj, onda je doista riječ o karizmatiskoj, proročkoj osobnosti koja, svim teškoćama unatoč, preuzima vodeću ulogu i tešku odgovornost u društvu (i za društvo). A sve to osoba (pro)nalazi u *dubokoj, autentičnoj religioznosti*, svijesti o *vlastitome poslanju*, iz čega crpi trajno nadahnuće i snagu. Evo što s tim u vezi o fra Didaku Buntiću kaže fra Oton Knezović: “Doista je fra Didak bio duboko religiozan čovjek, čista i neporočna života. Već sam spomenuo, kako je kao profesor najradije čitao Sveto pismo na grčkom jeziku, te ga znao gotovo naizust. Duh Evandjelja i duh velikog Kristova apostola sv. Pavla, učitelja naroda, prožeo je i njegovu dušu, oplemenio njegovo srce i ulio mu žarku ljubav prema Bogu i bližnjemu”.⁹

Bez obzira na prirodnu nadarenost te urođenu hrabrost i odlučnost, baš tu, u njegovoj dubokoj i zreloj religioznosti nalazi se odgovor fra Didakova cjelokupnoga života, njegova nesebična služenja i zauzetosti za svoj narod. Samo čovjek istinske, duboke, internalizirane i življene re-

7 Ibid: O. Knezović, str. 90.

8 Usp. S. Vasilj, Svećenički lik fra Didaka Buntića, u: D. Ćorić (ur.), nav. dj., str. 52.

9 O. Knezović, nav. dj., str. 89.

ligioznosti u njoj pronalazi nadahnuće za svoje djelovanje i iz nje crpi snagu za ostvarenje ciljeva i zadaća koje mu je Bog postavio. Istinska i življena vjera čvrst su temelj na kojima on gradi svoje poslanje služenja bližnjima, zauzimajući se hrabro za njihova prava pred onodobnim vlastima. A zauzetost za opće dobro, odvažnost, neustrašivost i hrabrost po sebi su i na izravan način pokazatelji pro-ročkoga nastupanja i vrlina. Evo što o njegovim osobnim kvalitetama i vrlinama govori fra Oton Knezović: “Uza sav svoj veliki rad, uspjeh, ugled i kulturu on je uvijek ostao ponizni sin sv. Franje. Nigdje nije tražio ličnu korist, nego je uvijek pred očima imao opće dobro vjere i naroda. Bio je dobar, plemenit, darežljiv, vedar i veseo, personifikacija snage i radljivosti, organizator narodne energije i uvijek pripravan da radi sa svim ljudima dobre volje za opće dobro. Koliko je bio neobično pošten i nesebičan, miran i pitom, planuo bi kao lav, kad se radilo o pravici i pravima njegova naroda. U tome nije poznavao kompromisa ni pardona, te se istakao u borbi za obranu hrvatskih prava kao pravi naš Leonida”.¹⁰ To što nikad *nije tražio osobnu korist* nego mu je prioritet bilo *opće dobro*, što je bio snažan pokretač “narodne energije”, “personifikacija snage i radljivosti”, spreman na suradnju sa svim ljudima dobre volje, osjetljiv za pravo naroda, “neobično pošten i nesebičan”, zorno govori o njegovim ljudskim kvalitetama “rođenoga” vođe u preteškim i dramatičnim društvenim okolnostima u kojima se, sa sociološkog zrenika gledano, prorok pojavljuje, živi i djeluje.

Fra Didak Buntić – “hercegovački Mojsije”

Prorok nipošto nije, kako se to uvriježeno misli, najjestitelj i(li) pretkazivač (loše) budućnosti, nego osoba koja čitajući znakove vremena (da se poslužim rječnikom Drugog vatikanskog koncila)¹¹ u sadašnjosti rješava goruće, aktualne probleme svoga društva i teških društvenih okolnosti u određenom dramatičnom i kriznom vremenu u kojemu se društvo nalazi. On je *izbavitelj* (iz ropstva), *osloboditelj* (od tuđinske vlasti), *vođa* (na putu u Obećanu zemlju), *prorok* (koji rješava goruće probleme i *ulijeva nadu* da će se stanje društva poboljšati), *karizmatik* (koji može i znade pokrenuti silnu emocionalnu energiju naroda).

Biblijski primjer Mojsija vrlo je rječit. A fra Didak Buntić zbog svojih je zasluga i vrlina, ali i teških, drama-

10 O. Knezović, 10-godišnjica smrti Fr. Didaka Buntića, Nova revija, 1932., str. 121.

11 Usp. GS 4.

tičnih i katastrofičnih društvenih okolnosti u kojima se nalazio njegov narod i u kojima je fra Didak živio i djelovao, opravdano nazvan “hercegovačkim Mojsijem”. Teške društvene okolnosti u kojima su djelovali i svijest o osobnome poslanju da pomognu narodu i izvedu ga iz katastrofične situacije u kojoj se nalazio, bile su im zajedničke.

Prorok nije dio vladajućih struktura. Strukture obično nastoje onemogućiti ili barem amortizirati djelovanje proroka u sadašnjosti. U budućnosti ga, pak, te iste strukture ili njihovi izravni nasljednici proglašuju herojem, blaženim, svetim i podižu mu spomenike. Sa sociološko-religiološkog zrenika gledano, svojim društvenim djelovanjem i angažiranim redovničkim životom fra Didak Buntić, premda je i sam pripadao strukturama Katoličke crkve i franjevačkog reda, štoviše obnašajući službu provincijala i personificirao tu instituciju, pokazuje mnoga obilježja i vrline proroka.

Prema sociološkim zakonitostima, naime, proroci se obično javljaju u kriznim, nestabilnim, teškim i nemirnim vremenima. To je *društveni okoliš*, socijetalno okruženje ili “svjetovni” zavičaj u kojemu se rađaju i djeluju proroci. Vremenima u kojima je živio i djelovao fra Didak Buntić očigledno nije nedostajalo tih “izvanjskih”, “materijalnih”, društvenih, “horizontalnih” čimbenika. “Godine gladi”,¹² krize, ratovi, društvena previranja, politička nestabilnost, propast Austro-Ugarske Monarhije, nastanak kraljevine SHS ... bilo je više negoli pogodno *tlo* za pojavak proroka. Štoviše, takve su nepovoljne društvene okolnosti i turbulentnost vremena upravo *vapile* za njim.

“Vertikalna” pak dimenzija karizme odnosi se na *iznimne sposobnosti* ili nadnaravne sposobnosti ili osobine i vrline proroka. Prorok je spreman postati vođom, preuzeti odgovornost i povesti narod prema izlazu iz teškoća u kojima se nalazi. Prorok, dakle, slijedi svoj *poziv*, svoje *poslanje*, svoju *misiju*. Misija izvorno znači slanje, *poslanje* (*missio!*, tj. zadatak koji je Bog postavio pojedincu i koji (se) treba izvršiti u vezi s (po)slanjem.¹³

Nije namjera ovoga rada govoriti o bipolarnosti karizmatičko-proročkoga poslanja, bilo raščlambom “horizontalnih” socijetalno-temporalnih okolnosti bilo pak analizirajući samo “vertikalne”, osobne vrline i kvalitete

12 A. Nikić, *Godine gladi*, Povijesni prikaz spašavanja hercegovačke sirotinje (1916.-1919.), Duvno, 1974.

13 Očigledno je to ne samo u latinskoj riječi *missio* nego i u njemačkoj riječi *Beruf* i eng. *calling*, u kojima se osjeća stanovit religiozni prizvuk. U pitanju je naime zadaća koju je Bog postavio pred čovjeka. (Usp. M. Weber, *Protestantska etika i duh kapitalizma*, Zagreb, MH, 1964., 288; S. Tadić, *Službenici svetoga*, Zagreb, Školske novine, 1993., str. 17-23.)

karizmatičke osobe, odnosno proroka. U ovome radu željeli bismo, na temelju selektivne građe, bez kronološkog reda i samo ilustrativnim primjerima pokazati da je fra Didak Buntić, uza svoje institucionalno pripadanje Katoličkoj crkvi i franjevačkom redu, bio osebujna ličnost, čovjek osobitih darova, vizionar, svjestan svoje uloge i svoga poslanja, predan u služanju bližnjima. A “ova probrana građa kaže nam, da je fra Didak Buntić najoriginalnija, najjača i najizrazitija ličnost u novijoj povijesti Bosne i Hercegovine”.¹⁴ Osobito obdarene osobe, osobe s izvanrednim sposobnostima, vizionare, vođe, donositelje novoga u teškim, apokaliptičkim i kriznim vremenima društvenoga života, socioreligijski nazivamo karizmatičcima ili, religijološkim rječnikom, prorocima.

Prorok prekida s ustaljenim, tradicionalnim načinom življenja i stvara novo; nove društvene odnose, nove oblike ponašanja. On ne gleda u prošlost, nego se sav predaje sadašnjosti i rješavanju konkretnih gorućih problema, s pogledom usmjerenim u budućnost. Prorok je, dakle, *karizmatik i vizionar*. Kao takav on cijeli svoj život ulaže u ono što želi ostvariti, stvara i naviješta, Njegovo svjedočanstvo je svjedočanstvo vlastitog vjerodostojna života. Ulog je, dakle, potpun – *cjelovit život*. A izvor iz kojega crpi svijest o vlastitu poslanju duboko je ukorijenjena u osobnoj, internaliziranoj, autentičnoj religioznosti. Od mnogobrojnih primjera čvrste i u vjeri ukorijenjene nade sjetimo se njegovih proročkih riječi o Uskrsnuću: “Uskrsnuće nam Gospodinovo daje snage a i nadu da će i našem raspetom narodu osvanuti jednom dani uskrsnuća i slobode iz ovih neizrecivih patnja i muka kada ćemo vesela srca klikatati radosni Aleluja”.¹⁵

Cijeli fra Didakov život jest zorno svjedočenje životom. Od zauzetog služenja ljudima u opismenjivanju, preko poduke i poljodjelstvu, pa sve do nesebične i požrtvovne ljubavi prema gladnima, poglavito djeci, u njihovu (doslovce) fizičkom preživljavanju. Njegov je cjelokupan život samo jedno veliko svjedočanstvo *nesebične* kršćanske ljubavi, požrtvovnog služenja bližnjima i svome narodu.

Premda je u izrazito teškim društvenim uvjetima pristao i protiv svoje volje biti čak političkim (!)¹⁶ vođom svo-

14 O. Knezović, *Život i rad fra Didaka Buntića*, Zagreb 1938., str. 9.

15 Cit. prema: A. Nikić, *Fra Didakova skrb za Hercegovinu (Dokumenti)*, Mostar, 2000., str. 6.

16 Glede njegova političkog pripadanja Hrvatskoj pučkoj stranci, R. Šilić u Spomenici piše: “U nastupnoj okružnici poručuje braći da je “bio odlučio nijednoj stranci ne pripadati nego u ruševinama Hrvatske Zajednice izdahnuti”. Ipak preporučuje Pučku stranku, jer je preporučena od episkopata i od njegova prethodnika u provincijalatu. Nu, izričito naglašava da

ga naroda, kao narodni poslanik u skupštini novonastale državne tvorevine SHS, za njegovo požrtvovno i nesebično sebedarje narodu nipošto se ne bi moglo reći da je bilo demagoško. Naime, i u tom se njegovu javnom (praktično-političkom!) djelovanju više očituju temeljna obilježja proročkoga, osobne sposobnosti vođe i njegova skrb i zauzetost za opće dobro negoli populističko ili demagoško djelovanje.

Fra Didakova veličina ne počiva na vještini organiziranja ili (demagoškoj) manipulaciji drugima, nego na osobnom *služenju* bližnjima, osobnoj požrtvovnosti, vlastitom samoprijegoru, predanu radu. On svoje poslanje svjedoči cjelovitim životom, koji, prema riječima njegova prvog biografa, fra Otona Knezovića, “traži potpunu samozataju i Jobovu ustrpljivost”, te je na taj način “učinio dragocjenih usluga Crkvi i narodu”.¹⁷ Fra Didak je uvijek nastupao *altruistički*, ne brinući se za vlastiti život i za vlastitu sudbinu, nego ponajprije za živote i sudbinu onih kojima je služio, odnosno onih koji su ga izabrali da im bude na čelu. Stalo mu je jedino do poboljšanja teškog položaja naroda te se uvijek *poistovjećuje* s njime.

U *Spomenici preuzvišenom gospodinu Ministru Burianu*,¹⁸ tom svojevrsnom činjeničnom prikazu ondašnjeg stanja hrvatskog pučanstva i svećenstva u Hercegovini, fra Didak piše: “Ovu Vam spomenicu posvećuje katolički narod u Hercegovini kao jednu *kitu cvieća, u kojoj doduše ne čete naći liepih i mirisavih ruža, ali tim više gorkoga pelina i čemerike* kojim cviećem obiluje Hercegovina.”

Među nebrojenim primjerima takvog poistovjećivanja fra Didaka s narodom zornu ilustraciju nalazimo u fra Didakovu pismu poglavaru Zemaljske vlade u Sarajevu, Stjepanu Sarkotiću. Među brojnim upozorenjima, zahtjevima i vapajima “hercegovački Mojsije”, fra Didak, istodobno oštro prosvjeduje i glasno nariče austrijskom generalu o zaštiti vojnika i patnjama naroda u Hercegovini: “*Ali vajme meni o čemu ja pišem i čime li Vašoj preuzvišenosti do sadađujem na očigled ove goleme i posvemašnje propasti našeg bijednog i siromašnog naroda. Srce mi se cijepa, preuzvišeni*

stranačka borba ruši moral i uznemiruje narod i da je on Pučkoj stranci pristupio prisiljen. To prisilno prihvaćanje Pučke stranke bio je fra Didakov čin najnesebičnije ljubavi prema provinciji... Pučka stranka je bila preporučena od svih mogućih auktoriteta, ali on je nije volio.” (R. Šilić, Fra Didak – Provincijal, u: D. Ćorić (ur.), Fra Didak Buntić. Spomenica o 60. obljetnici spašavanja gladne djece iz Hercegovine, KS/Provincijalat Herc. franj. prov. Zagreb – Mostar 1978., 9-19, str. 10.

17 O. Knezović, *Život i rad fra Didaka Buntića*, Zagreb, 1938., str. 6.

18 A. Nikić, *Fra Didakova skrb za Hercegovinu (Dokumenti)*, Mostar, 2000., str. 66-67.

gospodine, gledajući svojim vlastitim očima ove nemile prizore, ove bijede i nijeme od gladi sablasti u spodobi ljudskoj, a da im ni odakle pomoći nema. Klonuli starci, iznemogle žene, obamrla djeca čekaju po više dana na onaj kilogram žita i ne dobivaju ga, nego se teturaju po kućama. Pojeli su davno sjeme, pojeli onog živog ajvana, povrće, korijenje i zelenu travu. I šta sad? Uzdat se u aprovizaciju? ... Pitamo našu kotarsku oblast i urgiramo dnevno, a ona nam odgovara: Što da činimo? Ono što imamo, to Vam i damo. ...Kad je ovo ovako, ja Vašu preuzvišenost molim i zaklinjem živim Bogom, ako nam ne možete povratiti mira, ako nema hljeba, vi nam pribavite nekoliko starih lađa, pa nas turite niz Jadransko more i prepustite neizvjesnoj sudbini za izbjeci ovoj groznoj smrti, koja nas sigurno čeka, i ja ću je osobno dijeliti i zaploviti onoj zemlji odakle se čuje Božji glas, te evanđelje mira i pravde za sve narode male i velike navješćuje. Upadnemo li u neprijateljske ruke, mislim da ćemo i tu na smilovanje naići, kad nam naša država neće i ne može pomoći. *Morientes te salutant – pozdravljaju te umirujući!*"¹⁹

Kao i biblijski prorok Mojsije, koji se pred Bogom i faraonom zauzima za svoj narod i poistovjećuje se s njegovim patnjama i sudbinom, i "hercegovački Mojsije" se kao prorok čovjek Božji,²⁰ pred onodobnim vlastima zauzima za svoj ispaćeni narod i potpuno se poistovjećuje s njegovom patnjom i sudbinom. U tom poistovjećivanju s patnjom i sudbinom naroda Fra Didak je vrlo izričit: "...i ja ću je (sudbinu naroda! opaska S. T). *osobno dijeliti*".

To da im se pribavi "nekoliko starih lađa i turi niz Jadransko more neizvjesnoj sudbini", odnosno poziv na kolektivno iseljenje, eklatantan je primjer nekonvencionalnog ponašanja, tj. pokušaj traženja potpuno novog načina rješavanja katastrofične situacije u kojoj se narod, i on s narodom, nalazi. A riječ da će "zaploviti onoj zemlji, odakle se čuje Božji glas", vjerojatno je asocijacija na odlazak u prekomorske zemlje, Ameriku poglavito.

Dobivši negativan odgovor od Sarkotića, fra Didak, svjestan svoga (proročkog!) poslanja, po tko zna koji put pokazuje proročku hrabrost i odlučnost, poistovjećujući se sa svojim ispaćenim narodom – poput sv. Pavla, kojega i citira – piše: "Vaša mi je preuzvišenost i ukor radi kritike dala. Primam ga rado. *Volo etiam anathema esse pro fratribus*' – (Hoću i proklet biti za braću). Nu Bog mi je svjedok, preuzvišeni gospodine, da ja nikada i nikome ne bih rada nepravde ili uvrede nanijeti, nikad neistine oli laži reći, niti je moja namjera bila ma koga kritizirati, nego jedi-

19 Isto, str. 66.

20 A. Rebić, Prorok čovjek Božji, Zagreb, KS, 1982.

no i samo svojoj braći i svome narodu koristiti i obraniti ga...²¹

Obrati li se samo pozornost na teške riječi u pismima i bez ulaženja u podrobniju raščlambu leksika: *gorke pelin, čemerika, vajme, posvemašnja propast, bijeda, siromaštvo, cijepanje srca, nemili prizori, bijede i nijeme gladi, sablasti, ljudske spodobе, klonuli starci, iznemogle žene, obamrla djeca, teturanje, ajvan, korijenje itd.*, lako će se i na prvi pogled zapaziti da je tu riječ, u Weberovu smislu, o oporu, tvrdu, izravnu govoru *proroka!*

Primjer nekonvencionalnog, oporog i izravnog (proročkog) nastupa, ali ovaj put pred crkvenim redovničkim poglavarima, nalazimo u fra Didakovu nastupu na Generalnom kapitulu (1921.) u Asizu, na kojemu se zalagao za ukidanje onoga što je životna praksa već bila ukinula, a to je propis koji franjevcima zabranjuje nošenje novca. Kao i inače, bio je vrlo izravan, nekonvencionalan, hrabar i odlučan. Tu zgodu fra Rufin Šilić ovako opisuje: "Bio je vrlo konkretan: "Ja sam došao s novcem u džepu" – rekao je i izvadio novčanik pa ga pokazao svim provincijalima. "Ako je netko od vas došao bez novca, neka pokaže svoj novčanik, pa ćemo mu vjerovati." Odasvud je bila graja: "Silazi, Sotono, s govornice!", – jer se to smatralo svetim amanetom sv. Franje. .. Tako je stvoreno opće mišljenje da je fra Didak bio protivnik onoga što se zove franjevačko siromaštvo. A uistinu on je živio kao pravi siromah i borio se za pravo siromaštvo."²² To da je živio kao "pravi siromah", potvrđuje i više nego skromna "ostavština" u njegovoj sobi nakon što je preminuo.

Još očitiji primjer upornog, nekonvencionalnog, izravnog i tvrdog (proročkog) fra Didakova ponašanja nalazimo u njegovu dolasku pred cara u Beč. Naime, u zauzetosti i skrbi za narod svojom upornošću ishodio je primanje i kod samoga cara. Fra Didak je, očigledno, zbog vjerodostojnosti, uvjerljivosti i (proročke) nekonvencionalnosti, kako bi proizveo što jači i dublji dojam na cara, sa sobom odlučio "ponijeti sedam vrsta hercegovačkog kruha: sijerak, kukuruzovina s mekinjama, karišik, proso, šilj, bar i kljenova kora".²³

U katastrofalno teškim neprilikama suše i gladi, očajan, ali ne i bez nade, zbog teške sudbine svoga naroda, otvara kuhinje za siromahe u Širokom Brijegu, ustrajno traži pomoć od vlasti u Sarajevu, Mostaru i Beču te kod prijatelja u Hrvatskoj.

21 Prema: D. Ćorić (ur.), Fra Didak Buntić, str. 115.

22 R. Šilić, u: D. Ćorić (ur.), nav. dj., str. 92-93.

23 I. Bagarić, Spasitelj sirotinje, u: D. Ćorić (ur.), nav. dj., str. 85-88.

Pšuci o fra Didakovim osobinama, fra Andrija Nikić ističe: "Svagdje je bio prvi ili među prvima, na zboru i dogovoru, u društvu i radu."²⁴ Evo tek, ilustracije radi, nekoliko pojedinosti fra Didakova zauzetoga djelovanja za opće dobro.

Uzdizanje gospodarstva: prvih godina svoga djelovanja u Širokom Brijegu fra Didak je, da bi poticao poboljšanje životnih uvjeta, najprije osobno poučavao đake i seljake kalemljenju plemenitih sorti voća, nabavljao sadnice i dijelio ih seljacima širokobriješkoga kraja i po drugim dijelovima Hercegovine. Promiče unapređenje stočarstva, natapanje polja, izgradnju otkupne duhanske stanice u Lištici. Podigao je zgrade za duhansku stanicu. Trasirao je nove ceste i putove. Širio je poštansku i telefonsku mrežu. Zauzimao se za zaslužni otkup duhana.

Čitav fra Didakov život prožet je zauzetošću za narod, *altruizmom*, hrabrošću i vizionarstvom. A to su po sebi i na izravan način obilježja karizmatičko-proročkog života.

Ratne god. 1916. i 1917. godine su najteže, nezapamćene suše i gladi u Hercegovini, ali i godine najvećeg angažmana fra Didaka Buntića u zbrinjavanju i spašavanju sirotinje (djece poglavito!) od gladi i borbe za njihovo golo (fizičko) preživljavanje. Od gladi umire na desetke i stotine ljudi u pojedinim dijelovima Hercegovine, a stotinama, tisućama prijete ista sudbina. Fra Andrija Nikić o tim teškim vremenima i fra Didakovu djelovanju u njima, piše: "Jedan mučenički naraštaj bio je pred Kalvarijom bez uskrsnuća. Moralo se učiniti i nemoguće da se spasi budućnost. Jedan čovjek učinit će to nemoguće – naš fra Didak. Oni moraju živjeti, ponavljao je često gledajući kako stradaju i umiru od iscrpljenosti, gladi i bolesti najmlađi – djeca njegove Hercegovine.

Slavonija postaje obećanom zemljom, a "Hercegovački Mojsije" s "izabranim narodom", odnosno neishranjenom i izgladnjelom djecom spreman na mukotrpní exodus u "obećanu zemlju". Tako je fra Didak u ratnom vihoru organizirao u Hrvatskoj sabiranje pomoći za gladne u Hercegovini a djecu odvodio u sjevernu Hrvatsku i Slavoniju te ih razmještao kod udomiteljskih obitelji i dobročinitelja. I spasio oko 17. 000 osoba, bolje rečeno spasio je narod. Jedan čovjek, svjedok toga apokaliptičnog vremena kaže: *Ja sam živ i to je moj govor o fra Didaku Buntiću.*²⁵

U svom karitativno-humanitarnom radu spašavanja djece od gladi nije gledao na narodnu ili vjersku pripadnost djece, nego je svima nesebično pomagao i spašavao

24 A. Nikić, op. cit. 2005., str. 16.

25 Ibid. str. 56.

koga je god mogao spasiti. Mnogobrojni su primjeri spašavanja i djece koja su pripadala pravoslavnoj konfesiji. Štoviše, njima je posvećivao osobitu pozornost.

Karizmatici – vođe koji mijenjaju okolinu

Prorok bi, kako je već spomenuto, prema socio-psihološkim kriterijima pripadao tipu tzv. *transformacijskog vodstva*. Transformacijski vođe, naime, mijenjaju svoje socijalno okružje, mobiliziraju silnu emocionalnu energiju svojih sljedbenika, mijenjaju njihovo ponašanje od egoističnoga prema nesebičnome, prema altruizmu. U teškim životnim uvjetima i katastrofičnim društvenim okolnostima takvi vođe svojim nesebičnim zalaganjem i služenjem (društvenoj) zajednici, snažnim emocionalnim odnosom, uspijevaju da ljudi i sami počinju bivati altruističnima – ili barem manje sebičnima – te da se (sinergijski) djeluje ponajprije za dobrobit zajednice. A osobni, pojedinačni interesi i ciljevi u takvim teškim i dramatičnim okolnostima ostaju u drugom planu.

To su zacijelo *karizmatični pojedinci*, čija vizija nadilazi konkretne društvene teškoće i usmjeruje poglede prema novome, prema izlasku iz katastrofične situacije i pronalaznju izlaza svim nedaćama unatoč. Na taj se način pokreće silna energija u zajednici i pronalazi put izlaska iz kriza u kojima se nalazi. Navodeći sljedbenike da misle kako je sve moguće ako zajednički rade na ostvarivanju zajedničkih ciljeva, takvi su obdareni i nadahnuti pojedinci inspirirali velike promjene u društvima u kojima su djelovali.

Transformacijski (karizmatski!) vođe posjeduju sposobnost komuniciranja i prenošenja svoje vizije onima koji idu za njima. Takvi predvodnici imaju velik utjecaj i ostavljaju snažan dojam na svoje (subordinirane) sljedbenike. Ovi su naprosto uvjereni u njihove osobite, nadnaravne sposobnosti i stoga ih slijede. A te su sposobnosti stalno na provjeri, kušnji, potvrđivanju ili osporavanju. Potrebno je stoga da vođa te svoje izuzetne (nadnaravne) sposobnosti i kvalitete stalno, ili barem s vremena na vrijeme, dokazuje svojim sljedbenicima.

Osim što demonstriraju karizmatični komunikacijski stil, transformacijski predvodnici:

- zauzimaju jasna i odrješita stajališta,
- naglašuju predanost ciljevima,
- optimistički izražavaju privlačnu viziju budućnosti,
- dovode u pitanje dotadašnje predaje i stereotipe, a prema članovima se odnose osobno, kao prema pojedincima, a ne kao prema masi. Očigledno je da je fra Didak

Buntić posjedovao sva navedena temeljna obilježja i kvalitete transformacijskog vođe, odnosno da je posjedovao iznimne *osobne kvalitete* koje rese karizmatско-proročke vođe naroda u vrlo teškom i pogibeljnom socijetalnom okružju. U njemu osobno i okolnostima u kojima je živio i djelovao ujediniše se, dakle, “vertikalna” osobna dimenzija karizmatско-proročkog djelovanja s “horizontalnom” dimenzijom teških društveno-povijesnih okolnosti.

Zaključne refleksije

Fra Didak Buntić bio je, nedvojbeno, ključna osoba u vrlo teškim, kriznim i katastrofičnim prilikama u Hercegovini na koncu XIX. i početkom XX. st. U tim preteškim društvenim uvjetima svojim je iznimnim osobnim kvalitetama postao predvodnikom, vođom i zastupnikom siromašnog hercegovačkog puka. Nije postao predvodnikom nikakvim dekretom ili (političkim) spletkama, nego se nametnuo osobnim i predanim služenjem potrebnima i zauzetošću za opće dobro siromašnoga naroda.

Premda je i sam pripadao institucijama Katoličke crkve i franjevačkog reda, štoviše, personificirao tu instituciju obnašajući službu provincijala, nikada pripadanje instituciji nije umrtвило proročku dimenziju njegova zauzetog života, nesebičnog djelovanja i predanosti općem dobru njegova naroda. Štoviše, omogućilo je skladno supostojanje dviju vrlo važnih i jednakobitnih dimenzija života: karizmatске i institucionalne. Pokazuje se to osobito u njegovoj najvažnijoj karizmi kršćanskoga služenja najneće-nijima (gladnoj djeci!) i najpotrebnijima u društvu.

Cijeli je njegov život i rad, naime, bio protkan altruizmom, nesebičnom i djelotvornom ljubavi prema blišnjima i zauzetom brigom za njih. Poglavitо pak prema onima najpotrebnijima i najbесpomoćnijima u društvu – gladnoj djeci, u očuvanju njihove (u doslovnom smislu!) fizičke egzistencije.

Bio je neumoran djelatnik na svim područjima. Od odgojiteljskog i graditeljskog do prosvjetiteljskog i humanitarnog. Od franjevačke samozatajnosti do javnog društvenog djelatnika i zastupnika. Kao takav zaslužio je ne samo da njegov uzoran život i zalaganje za opće dobro i predano služenje narodu bude inspiracijom budućim naraštajima nego da se i u sadašnjosti njegovo djelo znanstveno-kritički, s različitih društveno-humanističkih zrenika valorizira i istražuje.

Dokumenti Drugog vatikanskog koncila, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1970.

ĆORIĆ, D. (ur.) (1978.), *Fra Didak Buntić. Spomenica o 60. obljetnici spasavanja gladne djece iz Hercegovine*, KS/ Provincijalat Herc. franj. prov. Zagreb – Mostar.

KNEZOVIĆ, O. (1932.), 10-godišnjica smrti Fr. Didaka Buntića, *Nova revija*.

KNEZOVIĆ, O. (1938.), *Život i rad fra Didaka Buntića*, Zagreb.

NIKIĆ, A. (1974.), *Godine gladi, Povijesni prikaz spasavanja hercegovačke sirotinje (1916.-1919)*, Duvno.

NIKIĆ, A. (2000.), *Fra Didakova skrb za Hercegovinu (Dokumenti)*, Mostar.

Opći religijski leksikon, Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža.

REBIĆ, A. (1982.), *Prorok čovjek Božji*, Zagreb, KS.

TADIĆ, S. (1993.), *Službenici svetoga*, Zagreb, Školske novine.

WEBER, M. (1920.) *Gesammelte Aufsätze zur Religionssoziologie*, Tübingen.